

TÜRKİYE'DE ADALET EĞİTİMİ VE ADALET MESLEK YÜKSEKOKULLARI ÖĞRETİM PROGRAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Feyzullah EZER

Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilimler Öğretmenliği
Ana Bilim Dalı, fezer@firat.edu.tr

Sami ÇELİK

Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilimler Öğretmenliği
Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, sami-celik@hotmail.com

Özet

Türk hukuk sisteminin bütün boyutlarıyla daha sağlıklı işletilebilmesi ve sosyal yaşamda adaletin sağlanmasında, adalet eğitimi son derece önemlidir. Bu öneme binaen Türkiye'de adalet eğitimi, ilkokuldan başlamakta ve yükseköğretime kadar sürmektedir. Genellikle değerler eğitimi içerisinde işlenen adalet konusuna ek olarak, Milli Eğitim Bakanlığı, programlara yönelik dersler de ekleme çabasıdadır. Ancak hukuk sisteminin sağlıklı işleyişinde tek başına adalet eğitimi yeterli olmayıp; bu sistemi işletecek profesyonel elemanların yetiştirilmesi de çok önemlidir. Türkiye'de bu elemanları yetiştirmekle yükümlü eğitim kurumları; Hukuk Fakülteleri, Adalet Meslek Yüksekokulları ve Adalet Meslek Liseleridir.

Bu çalışmanın amacı, Adalet Meslek Yüksekokulları öğretim programlarını değerlendirmektir. Doküman analizi yöntemi şeklinde yürütülen çalışmada, Adalet Meslek Yüksekokullarının, başta mezunların istihdamı olmak üzere ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğu belirlenmiştir. Çalışmada, bu sorunun ana nedeninin öğretim programları olduğu değerlendirilmiştir. Bu bakımdan Adalet Meslek Yüksekokulları öğretim programlarının, başta amaç olmak üzere tüm öğeleriyle yeniden ele alınmasının yararlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Adalet Meslek Yüksekokulları, Adalet Öğretim Programları, Sosyal Bilimler.

SOCIAL SCIENCES IN THE CONTEXT OF THE EVALUATION OF TRAINING AND EDUCATION CURRICULA FOR JUSTICE IN TURKEY

Abstract

Turkish law all aspects of the system of administrating more healthy and social life in providing justice, justice training is extremely important. In honor of Justice in this Turkey training, from elementary school and takes up to higher education. Generally, see justice rendered in addition to values, the Ministry of national education, programs, courses that are also endeavoring to add. But the healthy functioning of the legal system in the training of Justice alone is not enough; This system will operate the cultivating of qualified professionals is also very important. Turkey qualified for educating their employees shall be mentioned in the legal institutions, law schools, Justice Vocational and Occupational Justice It is the high school

The aim of this study is to evaluate the Justice Vocational curriculum. The study, carried out in the form of a documentary analysis Justice Profession including employment, especially for the College of Alumni is facing serious problems have been identified. In the study, is the main cause of this problem is teaching programs were evaluated. In this regard, Justice Vocational training programmers, particularly the objective upon receipt of all items to be reconsidered was concluded to be useful.

Key Words: Social Science, Vocational, Justice Teaching Programs

Giriş

Adalet, insanlık tarihinin önemli kavramlarından ve zengin bir tarihsel gelişim sürecine sahiptir. Bundan dolayı çok farklı tanımlarla ifade edilebilir. Adalet bir toplumda değer, ilke ve erdemlerin hayata geçirilmiş olması durumudur. Adalet en yüce, nesnel ve mutlak bir değer olarak insanın davranışını ahlaki açıdan inceleyen ve eleştiren bir düşünce biçimidir. Ulpian’a göre adalet, herkese hakkını vermeyi ifade eder. Rawls’a göre adalet, doğruluğun düşünce sistemlerinin ilk erdemi olması gibi, adalet, toplumların ilk erdemidir (Topakkaya, 2009, s. 622). Toplumsal ve bireysel yaşam için bu denli önemli olan adalet değerinin küçük yaşlardan başlamak üzere aktarılmasında temel sorumluluk aile ve eğitim kurumuna (okula) aittir.

Türkiye’de okullar, adalet değerini yeni kuşaklara aktarma sorumluluğunu çeşitli derslerle yerine getirmeye çalışır. Bu dersler, Hayat Bilgisi, Türkçe, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ile Sosyal Bilgilerdir. Bu noktada aile çok önemli olsa da (Yalar ve Yanpar Yelken, 2011, s. 38), özellikle Sosyal Bilgiler Dersinin rolü, azımsanmayacak kadar önemlidir (Koçoğlu, 2013, s. 413). Nitekim ülkemizde 1908’den günümüze kadar yayımlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler müfredatlarının tamamında insan hakları ve demokrasi konularına içerik olarak yer verilmiştir (Mihdivanlı ve Aktaş, 2011, s. 128). Amacı, demokratik değerleri benimsemiş, insan haklarına saygılı vatandaşlar yetiştirmek olan (Özen, Gülerüz ve Özen, 2012, s. 74) Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programında adalet eğitimi, değerler bağlamında verilmektedir.

Toplumsal yaşama zemin teşkil eden adalet başta olmak üzere temel değerlerin eğitim yoluyla bireylere kazandırılması, demokratik bir yaşam ve sağlıklı bir hukuk düzeni için tek başına yeterli değildir (Yaşar, 2012, s. 23). Bu eğitimsel faaliyetler, hukuk düzeninin sağlanması ve adaletin temin edilmesinde, sistemi çalıştıracak profesyonel elemanların yetiştirilmesi ile desteklenmelidir. Toplumsal yaşamda adaleti temin etmek, kurum ve kuruluşlarda adaleti tesis etmek için, Türk Hukuk Sisteminin her kademesinde görev yapan nitelikli elemanların yetiştirilmesi bir gerekliliktir (Semenderoğlu, 2005, s. 141). Bu gereklilikten hareketle, Türkiye’de adalet sisteminin tepe noktalarına Hukuk Fakülteleri eleman yetiştirirken, sistemin alt öğelerine ara eleman yetiştirme görevi ise, Meslek Liseleri ile Meslek Yüksek Okullarına verilmiştir. Bunlardan Hukuk Fakülteleri, sözü geçen görevini yerine getirirken, bazı sorunlar yaşansa da, köklü bir geleneğe sahiptir (Fidan, 1996, s. 152). Hukuk sistemini çalıştıracak görevli yetiştirmede asıl mesele, ara kademelere yönelik eğitimle ilgilidir. Türkiye’de Adalet Bakanlığının ara eleman ihtiyacını karşılamakla yükümlü kurumlar Meslek Liseleri ile Meslek Yüksek Okullarıdır. Bunlardan Adalet Meslek Lisesi, esas itibarıyla ilgili lisans ve ön lisans eğitimine öğrenci kaynaklığı yaparken; Adalet Meslek Yüksekokulları, sistemin ara eleman ihtiyacını (Zabit Kâtibî ve İnfaz Koruma) karşılamaya yöneliktir. Türkiye için henüz yeni olan bu okullarda istihdam, programlar, öğretim elemanı niteliği ve dikey geçiş gibi konularda bazı sorunlar yaşansa da süreç başarılı bir şekilde devam etmektedir.

1. Türkiye’de Adalet Eğitimi

Türkiye’de genel anlamda hukuk ve adaletle ilgili içerik ile öğrencilere kazandırılması amaçlanan değerler anlamında “adalet” konuları, ilköğretimde ağırlıklı olarak Hayat Bilgisi, Türkçe, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ile Sosyal Bilgiler Dersi kapsamında ele alınmaktadır. Bunlardan Sosyal Bilgiler Dersi, özel bir önem sahiptir (İmamoğlu ve Çeken, 2011, s. 72). Sosyal bilgiler öğretimi, sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin kazanılmasının etkili bir vatandaşlık için en iyi yol olduğu varsayımına dayanır. İlk ve ortaöğretimde değerler eğitiminde, anlatma, tartışma, soru-cevap, örnek olay, drama gibi yöntem ve tekniklerin yanında, şiir, masal ve hikâye kullanmak da önemlidir (Doğan, 2014, s. 111).

Ortaöğretimde adalet konusu, felsefe grubu dersleri, Edebiyat, Tarih ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi gibi sosyal bilimler (Çetin, 2010, s. 169) derslerinde verilmektedir. Bu derslerde adalet başta olmak üzere değerlere, sözü geçen bu programların amaç ve içeriklerinde farklı bağlamlarda yer verilmiştir. Adalet konusu bu derslerde, genel itibarıyla, öğrencileri sosyal yaşama hazırlama ve onlara kimlik kazandırmayı amaçlamaktadır.

Türkiye’de; Türk Hukuk Sisteminin sağlıklı işleyişini sürdürmek üzere ihtiyaç duyulan elemanları yetiştirmek amacıyla adalet eğitimi; Hukuk Fakülteleri, Siyasal Bilimler Fakülteleri, Kamu Yönetimi ve Adalet Meslek Yüksekokullarına verilmiştir. Hukuk Fakülteleri ve Siyasal Bilimler Fakülteleri, köklü bir eğitim geleneğine sahip kurumlardır. Bu kurumlardaki eğitim-öğretim ve mezunların sertifikalandırılması ile istihdamı konusunda yerleşik bir nizam oturmuş ve bu nizam sürmektedir.

Adalet Meslek Yüksekokullarında uygulanan alanlar, Adalet, Zabıt Kâtipliği ve İnfaz Koruma Memurluğu programlarıdır. Bunlardan Zabıt Kâtipliği programının amacı, Adalet Bakanlığının merkez teşkilatı ile taşra teşkilatı içerisindeki tüm mahkemelerde bulunan yazı işlemlerini yapma yeterliklerine sahip elemanlar yetiştirmektir. İnfaz ve Koruma Memurluğu programının amacı ise, cezaevi ve ıslah evlerinde barındırılan suçluların ihtiyaçlarını karşılayan ve bunların ıslahını sağlayarak topluma yeniden kazandırılmasına yardım eden meslek elemanı yetiştirmektir (Deveci, 2009, s. 94). Dolayısıyla bu okulların çok önemli bir konuma sahip oldukları görülmektedir.

2. Adalet Meslek Yüksek Okulları

Türk Hukuk Sistemi ve adaletin işleyişinde ofis işlemlerini yürütecek ara elemanlar yetiştirmede en önemli halka Adalet Meslek Yüksekokullarıdır. Adalet Meslek Yüksekokulları, Türkiye eğitim hiyerarşisi içerisinde yer alan bir ön lisans yükseköğretim kurumu olup, hukuk eğitimi içerisinde birinci basamak hukuk yükseköğretim kurumu olarak nitelendirilebilir (Çolak, 2014, s. 80). Adalet Meslek Yüksekokulları, temel olarak Adalet Bakanlığının talep ettiği yargı sisteminde çalışacak olan, zabıt kâtibisi, infaz koruma memuru, cezaevi kâtibisi, mübaşir gibi meslek elemanları yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bugün için Adalet Meslek

Yüksekokulları, 2549’u örgün olmak üzere yaklaşık 56 bin kontenjana sahiptir. 2008 yılına kadar dört Devlet Üniversitesinde kurulmuş olan Adalet Meslek Yüksekokulları, zaman içerisinde hızla yaygınlaşmıştır. 2014 yılı Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi verilerine göre bu sayı toplamda 75’e ulaşmıştır (Balkan ve Üstüntaş, 2014, s. 17). Kontenjanların bu denli artmasında, Adalet Bakanlığının son yıllarda bu okul mezunları için önemli oranda iş istihdamı sağlaması gelmektedir. Ancak bu sürecin ne kadar devam edeceği tartışmalıdır. Nispeten genç bir nüfusa sahip Türkiye’de benzer iş taleplerinin çok çabuk doldurulduğu bilinmektedir. Bu bakımdan, son yıllarda hızla artan Adalet Meslek Yüksekokulları öğrenci kontenjanlarının, kısa vadede önemli bir istihdam sorununa yol açması, kaçınılmaz gibi görünmektedir.

Adalet Meslek Yüksekokullarının amacı, adalet hizmetlerinin iyileştirilmesine yönelik olarak ofis ve kalem işlerini yürütecek, bilişim alt yapısı güçlü ara elemanlar yetiştirmektir. Adalet Meslek Yüksekokulları mezunları, ağırlıklı olarak kamu kuruluşlarında istihdam edilmek üzere kurgulanmış olsa da, özel sektörde avukat katipliği ve bankaların hukuk birimleri gibi sahalarda da çalışabilecek yeterliliğe sahip olmaları amaçlanmaktadır.

Adalet Meslek Yüksekokulları, üniversiteler bünyesinde dört şekilde öğretim yapmaktadır:

- 1- Rektörlüğe bağlı müstakil Adalet Meslek Yüksekokulları.
- 2- Rektörlük bünyesinde yer alan bir Meslek Yüksekokullarına bağlı bölüm olarak.
- 3- Fakülteye bağlı Meslek Yüksekokulları olarak (Hukuk Fakülteleri).
- 4- Üniversiteye bağlı Açık Öğretim Adalet Meslek Yüksekokulları şeklinde.

Adalet Meslek Yüksekokulları programlarında iki dal bulunmaktadır. Bunlar: Adalet ve Zabıt Kâtipliğidir. Ayrıca Hukuk Bölümü adı altında Adalet ve Sosyal Güvenlik programları da açılabilir. Ancak, şu anda eğitim veren birçok Adalet Meslek Yüksekokulunda sadece Adalet Programı işlevseldir (Balkan ve Üstüntaş, 2013, s. 35). Adalet Meslek Yüksekokulları mezunlarına “Adalet Meslek Elemanı” unvanı verilmektedir. Bunların görevleri şu şekilde sıralanabilir: Vatandaşların başvurularını kaydetme ve mahkemelere iletme. Yargıçların aldıkları kararların ve infaz kararlarının uygulanmasını izleme. Mahkeme ilamlarının icrası, alacakların tahsilinin sağlanması işlemlerini yürütmek. Bunlardan başka Adalet Meslek Yüksekokulları mezunları, açılacak merkezi ve kurumsal sınavlarda ve mülakatlarda başarılı olmak şartıyla, mahkemelerin yazı işleri müdürlüğü veya yardımcılığı, icra müdürlüğü veya yardımcılığı, zabıt kâtipliği görevlerine de atanmaktadırlar.

3. Adalet Meslek Yüksekokullarında Eğitim ve Öğretim

Adalet Meslek Yüksekokullarının öğrenim süresi iki yıl süreli ve genellikle dört dönem şeklindedir. Bu süreçte öğrenciler, hukuk ve adalet alanlarına ilişkin

temel bilgi dersleri, ofis ve bilişim dersleri ile genel kültür dersleri almaktadırlar. Bu dersler, üniversitelere oldukça farklılık gösterebilmekle birlikte, temel hukuk dersleri, meslek dersleri, genel kültür dersleri ve seçmeli dersler olmak üzere dört temel kategoride toplanabilir. Buna ek olarak, Adalet Meslek Yüksekokulları öğrencilerinin bir kısmının mezuniyetten sonra Dikey Geçiş Sınavıyla Hukuk Fakültesi veya Kamu Yönetimi alanlarındaki lisans programlarına geçme ihtimali de düşünülerek, bu geçişe yardımcı olabilecek dersler de programlarda yer almaktadır (Çetin, 2003, s. 104). Adalet Meslek Yüksekokulları öğrencileri, her üniversitede farklı sürelerde olmak üzere mecburi staja tabidirler. Bu stajlar % 99 oranında Adliyelerdeki çeşitli birimlerde yaptırılmaktadır. Böylece öğrencilerin teorik ve pratik bilgisini meslek hayatındaki uygulamasında görmeleri sağlanmış olmaktadır.

Adalet Meslek Yüksekokulları, örgün olarak I. Öğretim, II. Öğretim ve uzaktan eğitim yoluyla öğretim yapabilmektedir. Örgün eğitimde dersler, yüz-yüze yürütülürken, uzaktan eğitimde internet üzerinden canlı olarak tele-konferans şeklinde sürdürülmekte, ara ve genel sınavlar ise örgün eğitimdeki gibi yapılmaktadır. Bu şekilde sürdürülen eğitim aslına B-Learning olarak nitelenen karma eğitimidir. Örgün ve uzaktan eğitim alma arasında diploma bakımından herhangi bir fark bulunmamaktadır. Ancak uzaktan eğitim yoluyla öğretim yapan Adalet Meslek Yüksekokulları öğrenci kontenjanlarının on binlerle ifade edilecek sayıda olması, mezunların istihdamı bakımından örgün eğitim öğrencilerinin aleyhine bir soruna yol açmaktadır (Varış, 1996, s. 246). Konuya sadece ticari açıdan yaklaşıldığını düşündüren bu tür uygulamalar, uzun vadede Adalet Meslek Yüksekokullarını tehdit eden çok önemli bir sorundur. Öğrenci kontenjanları, ilgili birimler tarafından arz-talep dengesi gözetilerek belirlenmelidir.

Yukarıda kısaca özetlenen Adalet Meslek Yüksekokulları programlardan mezun olacak öğrencilerin şu niteliklere sahip olmaları beklenmektedir:

- Temel hukuksal kavramları bilmek,
- Hukuksal metodolojiyi bilmek ve bu teknikleri kullanabilmek,
- Yargı kararlarını ve temel hukuk metinlerini asgari düzeyde inceleyebilecek ve değerlendirebilecek bilgiye sahip olmak,
- Hukuk sektöründe çalışmak için gerekli olan yönetim ve muhasebe bilgi ve becerisine sahip olmak,
- Hukuk ve adalet sektöründeki araştırma, yazışma, haberleşme, dava ve dosya takip etme gibi işlemleri bilişim teknolojilerini kullanarak yapabilmek,
- Mesleki ortamlarda sözlü ve yazılı biçimde kendini yetkin şekilde ifade edebilmek ve
- Sosyal bilimlerde genel kültür birikimine sahip olmak.

Sonuç

Adalet Meslek Yüksekokulları, Adalet Bakanlığının talep ettiği yargı sisteminde çalışacak olan, zabıt kâtibî, infaz koruma memuru, cezaevi kâtibî, mübaşir gibi meslek elemanları yetiştirmeyi amaçlamaktadır. 2008 yılından itibaren sayıları ve öğrenci kontenjanları hızlı bir şekilde artırılan Adalet Meslek Yüksekokullarında, bugün itibarıyla açık öğretim dahil olmak üzere yaklaşık 56 bin öğrenci öğrenim görmektedir. Neredeyse tüm devlet ve vakıf üniversitelerinde kendisine yer bulan Adalet Meslek Yüksekokulları, Hukuk Fakültelerine bağlı yüksekokul olarak öğretim yaptığı gibi, üniversitelerde müstakil Adalet Meslek Yüksekokulları veya Meslek Yüksekokullarına bağlı Adalet Bölümü şeklinde örgütlenmişlerdir.

Bünyesinde Adalet ve Sosyal Güvenlik programları bulunduran Adalet Meslek Yüksekokullarının amaçları programlara göre değişmektedir. Bu okullardaki Adalet Programının amacı, Adalet Bakanlığı bünyesindeki yardımcı personel ihtiyacını karşılamaya dönük meslek elemanı yetiştirmektir. Sosyal Güvenlik Programı ise, Sosyal Güvenlik Kurumu ile İş ve İşçi Bulma Kurumu gibi kamu kurumları, noterlik, işletmelerin hukuk büroları gibi özel sektör işletmelerinde görev yapacak meslek elemanları yetiştirmektir. Adalet Meslek Yüksekokulları mezunlarına “Adalet Meslek Elemanı” unvanı verilmektedir.

Adalet Meslek Yüksekokulları mezunlarının istihdamını zorlaştıran nedenler incelendiğinde, ihtiyaçtan çok daha fazla öğrenci kontenjanına sahip olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Adalet Bölümü öğretim programlarının genişletilmesiyle mezun olanların daha değişik alanlarda da istihdam edilmesi sağlanabilir. Adalet Bölümü öğretim programlarının içerik başta olmak üzere, diğer öğeleri de buna göre düzenlenmelidir. Bu ise, oldukça geniş kapsamlı bir öğretim programı geliştirme çalışması anlamına gelmektedir. Bu çalışmanın, Türk Hukuk Sistemi bütünlüğü göz önünde bulundurularak yapılması önemlidir.

Kaynakça

Balkan, A. ve Üstüntaş, İ. (2013). *Mesleki Eğitimde Yeni Cazibe Merkezleri: Adalet Meslek Yüksekokulları*. 3.Uluslararası Meslek Yüksekokulu Sempozyumu, 2-4 Ekim, Ardahan.

Çetin, K. (2003). *Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilimler Ve Sosyal Bilgilerin Tarihsel Süreci*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 2 , Sayı 1.

Çetin, K. (2010). *Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgilerin Tarihsel Süreci*. e-dergi.atauni.edu.tr/ataunisobil/article/download.

Çolak, N.İ. (2014). *Türkiye’de Hukuk Eğitiminin Sorunları ve YenidenDüzenlenmesi*.<http://www.ilkercolak.com.tr/turkiye%E2%80%99de-hukuk-egitiminin-sorunlari-ve-yeniden-duzenlenmesi> (Erişim: 25 Ekim 2014).

Deveci, H. (2009). *Sosyal Bilgiler Dersinde Kültürden Yararlanma: Öğretmen Adaylarının Kültür Portfolyolarının İncelenmesi*. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 8 , Sayı 28.

Doğan, S. (2014). *Uygarlık Merkezli Ahlak ve Adalet Eğitimi Yaklaşımı*. BEU. SBE. Dergisi. 3 (1): 111-126.

Fidan, N. (1996). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Alkim Yayınevi

İmamoğlu, H. V. ve Çeken, R. (2011). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Bilim Tarihi Açısından Fen ve Teknoloji Dersi ile İlişkilendirilmesi Üzerine Disiplinler Arası Bir Bakış*. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. 2 (3): 72-87.

Karatekin, K., Merey, Z., Sönmez, Ö. F. ve Kuş, Z. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının İnsan Hakları Eğitimine Yönelik Tutumları*. Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Cilt 7, Sayı 4.

Koçoğlu, E. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının, Okul Yöneticilerinde Olması Gereken Demokratik Tutum ve Davranışlara İlişkin Görüşleri*. Turkish Studies, Volume 8/6 p. 413-430.

Mindivanlı, E. ve Aktaş, E. (2011). *Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Müfredatında Yer Alan Millî Ve Evrensel Değerler*. Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 1.

Özen, Y., Gülerüz, K. ve Özen, H. B. (2012). *İlköğretim 1–3 Sınıf Hayat Bilgisi, 4–5 Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerler ve Değerler Eğitiminin İncelenmesi*. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 4.

Semenderoğlu, A. ve Güler soy, A.E. (2005). *Eski ve Yeni 4-5. Sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Değerlendirilmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, 141-152.

Topakkaya, A. (2009). *Aristoteles'te Adalet Kavramı*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2 (6): 622-633.

Varış, F. (1996). *Eğitimde Program Geliştirme Teori-Teknikler*. Ankara: Meteksan (10. Baskı).

Yalar, T. ve Yanpar Yelken, T. (2011). *Değerler Eğitiminin İyileştirilmesi İle İlgili Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi Ve Bir Program Modülü Örneğinin Geliştirilmesi*. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 10 , Sayı 38.

Yaşar, Ş. ve Çengelci, T. (2012). *Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimine İlişkin Bir Durum Çalışması*. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (9): 23-32.